

PhDr. Antonín Rašek

Obamův první rok v Bílém domě

*Spojuje je víra, že naše životy jsou takové,
jaké je učiníme, že žádné překážky rasy,
pohlaví nebo tělesné vady nemohou omezit
lidského ducha.*

*Barack Obama při udělování
Prezidentské medaile svobody ^[1]*

Kdo byl přesvědčený, že dosavadní vnitřní, zahraniční a bezpečnostní politika Spojených států se stejně jako mateřská letadlová loď [2] jen tak lehce neotočí, může být spokojen alespoň s jedním – Barack Obama povzbudil naděje do budoucnosti a zlepšil pohled na USA orientující se po jeho nástupu více na výhody multipolárního světa a multilaterální a multikulturní politiku. Poslední vydání slangového slovníku Kalifornské univerzity [3] dokonce zaregistrovalo, že do hovorové angličtiny Američanů proniklo jméno amerického prezidenta v idiomu *You so obama* (jsi jako Obama); to znamená, že oslovený je *senzační* (cool), vysoce se oceňuje jeho vystupování. Můžeme nalézt i skeptičtější reakce, např. názor komentátora Charlese Krauthammera v časopise Spiegel: „Existoval takový krutý vtip, že Brazílie je zemí budoucnosti – a navždy jí zůstane. Obama je taková Brazílie dnešní politiky.“ [4] Jinak řečeno, Obama může zůstat i jen jako příslib. Z našich známých publicistů charakterizoval nového amerického prezidenta Jiří Pehe následovně: „Obama nabízí nový politický pohled na nový svět, v němž globalizace vytváří neuvěřitelně rychlým tempem z některých dříve zaostalých zemí mocné hráče ve světové politice a ekonomice.“ [5]

Nástup Baracka Obamy není jen výměnou jedné politické garnitury za druhou, nepředstavuje jen prvního míšence v čele Spojených států. Reprezentuje nástup liberalismu, protože konzervativismus Bushova neokonzervativního typu selhal; a to nejen v zahraniční a bezpečnostní politice, jejímž vyústěním byl a je Afghánistán a Irák, ale i v politice vnitřní, protože Bushova administrativa nebyla schopna zabránit 11. září 2001, ani čelit katastrofě jakým byl hurikán Katrin, a měla i svou rozpočtovou politikou vliv na vznik bankovní, finanční a ekonomické krize. Za takové situace musel zvítězit představitel liberálního politického proudu. Liberalismus však ve Spojených státech představuje cosi jiného, než jak tento pojem chápeme v Evropě; nejvíc by se blížil pojmu participativní demokracie. Americký konzervatismus je naopak spojen s omezením státní moci a v ekonomice nízkými daněmi. V posledním období mají střety mezi liberalismem a konzervativismem ve Spojených státech vyhraněnou podobu. [6]

Výčet Obamových problémů je proto převážně jako následek Bushova dědictví nemalý: finanční a ekonomická krize, Afghánistán, Irák, izraelsko-palestinský konflikt, boj proti terorismu, dále kontinuálně Rusko, Čína, Írán, Pákistán, Severní Korea, Kuba, vztahy s Evropou, jaderné odzbrojení, protiraketová obrana, energetická bezpečnost, globální klima, [7] reforma systému amerického zdravotnictví [8] a další. Slabinou

je, že administrativa Spojených států i americká společnost podle některých kritiků přes nespočet prognostických studií nemají představu a ani vážněji nehledají, jak bude vypadat svět za příštích pět či deset let, nemluvě o výhledu vzdálenějším. Přes toto vše se Obama vědomě nechce vzdát leadershipu USA.

Obamova témata souzní se světovými. Např. summit skupiny zemí na začátku července 2009 v Itálii se zabýval stabilitou Afghánistánu, sankcemi proti Íránu v souvislosti s potlačením opozice po prezidentských volbách, východisky summitu v Kodani o klimatu, novým partnerstvím pro rozvoj Afriky a liberalizací světového obchodu. Podobné priority v mezinárodněpolitické oblasti a v bezpečnostní politice si po nástupu nového generálního tajemníka Anderse Fogha Rasmussena zvolila i Severoatlantická aliance: Afghánistán (zabránit tomu, aby se znovu stal „hlavní centrálou mezinárodního terorismu“) a vztahy s Ruskem (dosáhnout strategického partnerství); kvůli Afghánistánu se uvažuje o omezení nebo konci mise KFOR v Kosovu. [9]

Hrozí postupná ztráta moci?

Postupná ztráta moci USA není katastrofickou představou, [10] protože jen těžko lze všechny uvedené problémy řešit najednou, je nutné hledat priority, klíčová témata umožňující snadněji řešit ostatní. Převažuje mínění, že pro Obamu je klíčovým tématem především řešení finanční a ekonomické krize. Zatím je řešena keynesiánskými postupy, ale bez přísnější následné kontroly nad tzv. stínovým bankovníctvím a nebankovním sektorem, nad spekulativními, investičními a hedge fondy, bez zavedení např. Tobinovy daně z globálních finančních trhů, podpory mikrobankovníctví, zrušení daňových rájů, bankovního tajemství apod.

Také zadlužení je tíživé, zvláště u Číny. Generuje to myšlenku, zda jednou nedojde k vytvoření G2, tedy spojení, jakkoli třeba jen pragmatické, mezi USA a Čínou, které by mohly podstatněji ovládat světové dění nebo si moc mezi sebou rozdělit. V tomto snažení mají konkurenty, minimálně Evropskou unii a BRIC, jejíž členové – Brazílie, Rusko, Indie a Čína – se sešli bezprostředně po summitu Šanghajske organizace pro spolupráci v Jekatěrinburgu na stejném místě, aby mj. diskutovali o budoucnosti světových měn.

I bývalý eurokomisař Chris Patten si nad Obamovou politikou klade otázky: „Za prvé, co se stane, pokud politika nezvítězí nad ekonomikou a Obamovy postupy nepovedou k oživení? Právě tady si starý politický kalkul může vybírat svou chmurnou daň. Pokud se do konce roku neobjeví známky ekonomického oživení, výsledky průzkumů veřejného mínění prezidentovy oblíbenosti mohou začít klesat. Obama je natolik chytrý, aby si toho byl vědom. Proč toho proto bere na svá bedra tolik? To je moje druhá obava. Den co den v každém přehledu zpráv srší elánem. Snad by řekl, že to je nutnost. Existuje tolik věcí od reformy zdravotnictví po Blízký východ, které vyžadují jeho pozornost.“ [11] Možná je to ve shodě se spolupracovníkem Liberálního institutu Tomášem Khorelem, jen jistá obava o osud politika, s nímž Patten sympatizuje. Khorel je v symbióze optimismu a varování jen realističtější: „Zejména americká administrativa si začíná uvědomovat mantinely, které dosud byly ukryty v mlze, a které budou bránit v dalším kole státní pomoci. Ačkoli bylo i dříve zvykem, že americká centrální banka (Fed) praktikovala velmi uvolněnou měnovou politiku, to co se odehrálo za poslední rok, podnítilo hlasité spekulace o opuštění dolaru jako hlavní světové rezervy měny.“ [12]

Pokusily se o to země BRIC na zmíněném jednání v Jekatěrinburgu. Zájem má na tom zejména Čína, která vlastní dvě třetiny svých devizových rezerv v dolarech a je znepokojena rostoucí volatilitou znehodnocení této měny. Podobný názor vyslovil i ruský prezident Dmitrij Medvěděv. Některá média pokud jde o toto setkáním Šanghajské organizace pro spolupráci jdou ještě dál. Např. britský deník The Financial Times v předvečer jednání napsal: „Jekatěrinburg si možná zapamatujeme nejen jako město, v němž byla zabita carská rodina, ale i jako město, v němž skončilo americké impérium.“ [13]

Dva zásadní Obamovy projevy

Ten první pronesl Obama v Praze a zdůraznil v něm jaderné odzbrojení. Je to téma, na němž se může shodnout s ruským prezidentem Medvěděvem. Oba pragmatičtí se zatím těžko dohodnou na jiném uspořádání světa, ale snížení jaderných potenciálů je reálnější, obě strany potřebují nejen šetřit, ale i zaplatit systémy modernější. Ve hře bude i protiraketová obrana. I když je to pro Američany, jak se zdá, stále podružnější záležitost, Obama nadále tvrdí, že bude-li systém funkční, peníze se na něj najdou a protiraketová obrana bude vybudována. Nejspíš v jisté spolupráci či po konzultaci s Ruskem. Obama přitom bude muset zapřemýšlet nad tím, jak to poté vysvětlí zvláště v České republice a v Polsku. Těžko pochybovat, že užší vztahy nebudou trvat dále, střední Evropa si zažila, co znamená být a žít mezi Německem a Ruskem, jakkoli se situace mění. Američané pro to stále mají pochopení. Rozhodující je, že americko-ruský dialog byl zahájen. A po jistém odeznění důsledků rusko-gruzínského konfliktu i mezi Ruskem a NATO.

Druhý projev v Egyptě o islámském tématu považují někteří bezpečnostní odborníci za ještě závažnější. Nejen v souvislosti s terorismem, ale se soužitím s islamismem obecně. Konečně vážnější hrozbou v probíhající ekonomické krizi není ani tak terorismus jako zhroucení zbankrotovaných států. Bohužel Obama pronesl přijatý káhirský projev nezaviněně v nepříliš vhodné dobu, před íránskými prezidentskými volbami. Ale určitý dobrý dojem z Obamova projevu zůstal, rozhodující je a bude jeho rezonance v muslimském světě. Nový americký prezident vystupuje jinak než v podobných situacích jednal Bush. Obama má dar mluvit vždy k lidem navštívené země, přestože téma jeho projevu je obecnější. Konečně to bylo patrné i v Praze. Přes tento pokus zůstávají některé náboženské ideologie ve své fundamentální podobě bezpečnostní hrozbou, které je třeba nadále věnovat pozornost.

Obamovy bezpečnostní problémy

Řešení Obamových bezpečnostních problémů má bez aktivní participace spojenců jen malou naději na úspěch. Nejen evropským zemím se ale např. do Afghánistánu moc nechce, mnohé k tomu nemají ani dostatečné vojenské schopnosti a kapacity. A v Kosovu by vojáci měli nahradit spíše policisté. Na „euroatlantické lince“ není tedy optimální situace, i když si obě strany uvědomují, že těžko se ve světě mohou o někoho opřít lépe než vzájemně samy o sebe. Nedá se tedy ani říci, že by spíše soupeřily než spolupracovaly.

Obama má problémy i s tzv. kostlivci ve skříni, tj. dědictvím po Bushovi, které musí řešit. Např. po osmi letech se přišlo na to, že americká Ústřední zpravodajská služba

utajovala na příkaz bývalého viceprezidenta Dicka Cheneyho před Kongresem protiteroristický program, jehož obsah je dále tajný a dosud neznámý. Proslychá se však, že je drastický, a to zvláště pokud jde o způsoby získávání zpravodajských informací pro boj s terorismem. Přišel na to ze dvou anonymních zdrojů deník The New York Times. Nový šéf CIA Leon Panetta jej ihned po prozrazení 23. června 2009 zrušil a seznámil s tím výbory pro tajné služby obou komor. Omluvou může být, že program byl přijat v hektické době po 11. září 2001 v očekávání dalšího útoku al-Ká'idy a americké zákony cosi podobného v krajním případě povolují. Navíc program údajně nebyl realizován a podle jiných zdrojů nebyl dokonce ani podstatný. [14] Následně se objevila v The Wall Street Journal [15] informace, že cílem projektu byla údajně snaha dopadnout či zabít členy teroristické organizace al-Ká'ida speciálním komandem. Inspirací bylo izraelské komando, které mělo dopadnout atentátníky, kteří zabili izraelské sportovce na mnichovské olympiádě v roce 1972. CIA sice toto komando vytvořila, dokonce i cvičilo, ale Bush i Cheney se proti tomuto záměru postavili. Analyzujeme-li však projekt s odstupem, byl by možná ve srovnání s nynějším průběhem afghánské války úspěšnější, protože asymetrická válka vyžaduje i asymetrickou, tedy sofistikovanější reakci.

Afghánistán jako konflikt s nepředvídatelným koncem

Experti se v předpovědích trvání afgánského konfliktu podstatně liší, mnozí predikují, že bude trvat řadu let. Důvody k jeho zakončení však nebudou ani tak vojenské a diplomatické jako spíš politické. Afghánistán je až příliš tragickým konfliktem, aby nebyl pro Američany vážným vnitropolitickým tématem. A chce-li Obama být znovu zvolen americkým prezidentem, jako že jistě chce, tak v příštích dvou třech letech se bude muset v této zemi blížit k jasnému vítězství nebo dát povel k důstojnému odchodu, pokud je v tomto nebezpečném prostoru takový vůbec možný. Zatím podpora války v Afghánistánu klesá nejen v Evropě, ale i v USA. Podle výzkumu CNN [16] v srpnu 2009 bylo proti ní téměř 3/5 Američanů (57 %), o 3 % víc než v předcházejícím šetření. I terorismus podle Gallupova ústavu jako hlavní hrozbu považuje po přijatých bezpečnostních opatřeních jen 1 % občanů, kdežto ekonomickou krizi 29 % a reformu zdravotnictví 26 %.

V Pákistánu Američané, jak se zdá, našli jistou cestu, jak angažovat pákistánskou vládu k aktivnějšímu boji proti Talibánu, a zároveň zajistit, aby v případě zhoršení situace nebyl zneužit pákistánský jaderný potenciál. I CIA volí sofistikovanější cesty a snaží se získat k likvidaci al-Ká'idy a jejího vůdce Usáma bin Ládina a jeho zástupce Ajmána Zavaríhího americké veterány, [17] protože v minulosti dosáhla tímto způsobem při likvidaci vyšších představitelů této teroristické organizace řady úspěchů. Nový moment vnášejí do afghánského konfliktu nepokoje v čínské provincii osídlené Ujgury. Čínští představitelé tvrdí, že za násilím je nejen ujgurská emigrace v Spojených státech, ale i al-Ká'ida. Pokud by to v druhém případě pravda, mohlo by se to určitým způsobem projevit v čínském postoji k afghánskému konfliktu.

Barack Obama sice posílil americký vojenský kontingent, zvláště na jihu, ale jak se dalo tušit na základě vietnamské zkušenosti, zesílil výrazněji i talibánský odpor. Obama se obává dalšího rozšíření terorismu, ale zároveň se brání: „To není válka, kterou jsme si vybrali, ale válka z nutnosti.“ Obamovi mohou zkomplikovat situaci spojenci. [18] Německý ministr zahraničních věcí Frank-Walter Steinmeier předložil v Bruselu

návrh umožnit do roku 2013 stáhnout odtud vojska. Je to reakce na německý omyl, při němž přišlo o život devadesát civilistů. Kvůli tomu odešel nejen generální inspektor armády, ale i bývalý ministr obrany. Také Kanada chce do roku 2011 vojáky stáhnout poté, kdy tu padl 130. kanadský voják. Česká vláda o stažení neuvažuje.

V souvislosti s Afghánistánem se svět a Česká republika mohou dožít stejného překvapení jako v případě dislokace části americké protiraketové základny ve střední Evropě. V tajné zprávě velitele koaličních sil v Afghánistánu generála Stanleye McChrystala, jejíž kopii získal deník Washington Post, [19] se uvádí, že pokud nebude vojenská mise v Afghánistánu do roka posílena, skončí pravděpodobně porážkou. Barack Obama misi však již posílil. Stanley McChrystal ale požaduje dalších 40 tisíc vojáků. Ke kontrole teritoria by jich bylo potřeba cca 400 až 600 tisíc. Afghánská armáda má mít 240 tisíc vojáků a policie 160 tisíc mužů, což odpovídá potřebám. Otázkou je, jak dalece budou tyto sbory spolehlivé.

Máme-li prognózovat vývoj v Afghánistánu, s velkou pravděpodobností bude trvat mnoho let. Američané a spojenci nemohou tento prostor jen tak lehce opustit. V opačném případě ohrozí nejen životy těch Afghánců, kteří s nimi spolupracovali, ale i vývoj v sousedním jaderně vyzbrojeném Pákistánu a v celé přilehlé oblasti. V Afghánistánu by se s vysokou mírou pravděpodobnosti znovu připravovali teroristé, hrozilo by tak postupné obnovení teroristických útoků. Sice se podařilo zlikvidovat řadu vůdců al-Ká'idy a snížit počet teroristických útoků tak podstatně, že je západní svět jako bezpečnostní hrozbu již téměř nevnímá, ale to může být jen dočasné. Na pokračování pobytu spojeneckých vojsk mají zájem nejen Rusko, ale i Čína a Indie, ačkoli se zatím nepodařilo získat jejich plnou podporu. Odešla-li by Aliance z Afghánistánu, zcela jistě by ztratila věrohodnost.

Američané po nových vojenských neúspěších, kdy Talibán již ovládá polovinu země, dále hledají optimální strategii. Probíhala jedna porada prezidentského týmu za druhou. Generál McChrystal k tomu řekl: „Strategie, která nezanechá stabilizovaný Afghánistán, je krátkozraká.“ A požaduje dalších deset až čtyřicet tisíc vojáků. Obama může s podporou Hillary Clintonové vsadit na eskalaci konfliktu, nebo poslechnout svého bezpečnostního poradce Jamese Jonese podporovaného viceprezidentem Josephem Bidenem a ponechat v zemi současné počty, soustředit se jen na likvidaci al-Ká'idy, a tím i logicky konflikt prodloužit. Volba strategie do značné míry závisí i na úspěšnosti nové Karzáho vlády. Zatím generál McChrystal Obamu svými nároky na rozšiřování vojenského kontingentu popudil. Ten daleko oprávněněji sází na sofistikovanější přístup, v daném případě zvyšování počtu komand a bezpilotních letadel. Na konec se Obama rozhodl od ledna 2010 vojska posílit o 30 až 35 tisíc vojáků, tj. tři brigády pozemního vojska a jednotku námořní pěchoty. Má v tom spíše podporu republikánů než demokratů. Problém nejspíš bude s evropskými členy NATO, kteří mají dorovnat počty vojsk na 40 tisíc. Novou taktikou má být využit afghánské kmeny proti Talibánu.

Realita nukleárního odzbrojení

Je svým způsobem historické a zároveň logické, že americký prezident Barack Obama zvolil místo, kde sdělí světu svůj plán na jaderného odzbrojení právě Prahu, tedy jednu z metropolí bývalé tzv. socialistické soustavy. Posledním, kdo s podobným námětem přišel, jakkoli v tu dobu iluzorním, byl první a poslední sovětský prezident

Michail Gorbačov. [20] I Barack Obama upřímně řekl, že on se bezjaderného světa těžko dožije.

Podle SIPRI Yearbook 2009 je na světě 23 300 jaderných hlavic, tj. ve srovnání s minulým rokem cca o dva tisíce méně. Z tohoto počtu je 8392 hlavic operačně nasazených. USA mají podle předchozích údajů, uvedených např. v článku nezávislého analytika Ladislava Balcara [21] 5966 (podle SIPRI jen 2072) jaderných zbraní na 811 nosičích, jimiž jsou balistické rakety, ponorky a bombardéry. Rusko má 2825 (podle SIPRI 4834) hlavic a 465 nosičů. Velká Británie vlastní 512 (160) hlavic, Francii 288 (300), Čína cca 240 (186) hlavic a 13 strategických raket s doletem 13 000 km, Izrael 200 (80) hlavic, Indie a Pákistán po 70 (60), Severní Korea 10. Jak je patrné, údaje podle různých zdrojů se podstatně liší, ale určitou představu dávají.

Paradoxní je, že k jistému kladnému posunu v jaderném odzbrojovacím procesu by mohla přispět probíhající finanční a ekonomická krize. Američané již přišli na to, že udržovat cca 2700 jaderných nábojů v bojové pohotovosti a 2500 ve skladech je neracionální, finančně náročné a vzhledem k velikosti tohoto potenciálu i zbytečné. USA nyní vydávají na ozbrojené síly 43 % světových výdajů (loni údajně 607 miliard USD, resp. s výdaji na válečné konflikty 716 miliard USD z celkových 1,46 biliónu USD – je to za téměř desetiletí nárůst o 45 %). Přitom americký HDP činí jen 20 % světového. Čína vynakládá na ozbrojené síly jen 85 miliard USD a Rusko 59 miliard USD. I když tyto údaje nelze mechanicky srovnávat, jsou vydávány v odlišném finančním a ekonomickém kontextu a možná existují další výdaje skryté v jiných položkách státního rozpočtu, je z toho patrné, že americké vojenské výdaje jsou vzhledem k rozsahu a aktuálnímu stavu americké ekonomiky nadměrně vysoké a Američané s tím budou muset něco dělat. Např. nejen omezit vedení válečných konfliktů, ale i jaderně odzbrojovat, což může přinést i efekt při mírovém využití štěpného materiálu získaného z jaderných zbraní.

Američané s iniciativou sice mohou přijít a přicházejí, ale musejí ji podpořit ostatní jaderné velmoci, mocnosti a země, zvláště Rusko. To váže souhlas na moratorium ve výstavbě protiraketové obrany ve střední Evropě. Dohoda by neměla být problémem. Rusové dobře vědí, že potenciální protiraketový systém zamýšlený v Polsku a České republice je zas tak vojensky příliš neohrožuje, má spíš geostrategický význam.

To je ovšem pro Rusko trpící neustále syndromem obklíčení daleko vážnější fenomén. I Američané přiznávají, že Bushův záměr s dislokací systému ve střední Evropě je drahý a navíc ne příliš efektivní a funkční. Odborníci na zbraňové systémy by k tomu jistě dodali, že útočné raketové systémy natolik technologicky předstihly systémy obranné, že nikdo na světě nemá tolik finančních prostředků, aby vzhledem k rozsahu jaderného potenciálu ve světě vybudoval skutečně efektivní protiraketovou obranu. Cesta k jadernému odzbrojení je tedy otevřena.

Víceméně předběžné jednání bylo zahájeno na setkání Medvěděva a Obamy v Londýně, před jeho návštěvou v Praze. Hlavní etapa začala jednáním expertů a vrcholila návštěvou Obamy v Moskvě na pozvání Medvěděva i Putina. Moskevskému summitu nepředcházely nijak zvláštní optimismus. Svědčily o tom titulky našich deníků v předvečer jednání. [22] Obamův poradce Michael Froman řekl: „Nebudeme ujišťovat Rusko nebo obchodovat s čímkoli, co se týká rozšíření NATO nebo raketové obrany... Dveře NATO zůstanou otevřené zemím, které splní jeho podmínky včetně Ukrajiny a Gruzie.“ [23] Rusko zatím nepovažuje iránskou hrozbu za naléhavou, ale je ochotné jednat, a to podle toho jaké podmínky k jednání budou. Skeptický či spíše realistický je i předseda

amerického sněmovního podvýboru pro Evropu Robert Wexler: „Divil bych se, kdyby (Obama a Medvěděv) dosáhli průlomu už během prvního dvoustranného jednání. Zaměřil se na smlouvu o dalším snížení jaderných zbraní a jak lépe spolupracovat v naléhavých otázkách dne. Zejména pokud jde o vývoj jaderných zbraní v Íránu. Pokud je skutečně získá a bude s to je dopravit do Evropy, nemůže si Rusko – které tomu prakticky napomáhá – stěžovat, že se USA se spojenci snaží této hrozbě bránit... Rusové se zatím nerozhodli, jestli nám pomohou tuto hrozbu odvrátit.“ [24] MF Dnes připomíná, že „podle mnoha názorů se Obama nejprve bude muset v Rusku vypořádat s příznaky studené války, než bude možné hovořit o novém začátku ve vzájemných kontaktech. Jisté jen je, že podepíše smlouvu, která umožní Američanům přepravovat zbraně pro svoje jednotky v Afghánistánu i přes ruské území. Až dosud tudy směli transportovat jen nevojenský materiál“. [25] Věřil se, že budou uzavřeny i odzbrojovací dohody jako za prezidentů Nixona, Forda a Cartera, které vracejí Rusku postavení velmoci.

Při jednání Obamy v Moskvě bylo navzdory skepsi dosaženo řady dohod: (1) dohoda o obrysech smlouvy o snížení počtu strategických jaderných zbraní START 3 (1500 až 1675 jaderných hlavic a 500 až 1100 nosičů); (2) letecký tranzit posil a zbraní USA do Afghánistánu (4500 přeletů ročně s úsporou 130 milionů USD) [26]; (3) obnova komisí pro energetiku, terorismus, obchod s drogami a vědecké kontakty; (4) raketová obrana: experti budou analyzovat rizika balistických střel a posoudí společné centrum pro výměnu informací; (5) obnova vojenské spolupráce; (6) oživení komise pro pátrání po nezvěstných vojácích z druhé světové války, vietnamské a afghánské války [27]; (7) pozitivní je, že obchodníci doprovázející Obamu uzavřeli kontrakty ve výši 1,5 miliardy USD.

Na kodaňském summitu dohodli Obama a Medvěděv principy nové smlouvy START. Má být dojednána v lednu a podepsána v květnu 2010. Vladimír Pustin svým oznámením na konci roku 2009 ve Vladivostoku, že Rusko bude vyrábět útočné zbraně, aby dosáhlo rovnováhy ve srovnání s americkým obranným potenciálem, vztahy spíše zkomplikoval.

Írán na rozcestí

Po nepokojích vyvolaných nespokojeností s výsledky i možná s falšováním prezidentských voleb může napjatá vnitropolitická situace v této zemi postupně vést k nastolení vojenského autoritativního režimu. Potlačování demonstrací posílilo íránské revoluční gardy. To může následně vést i k intenzifikaci jaderného programu. Fenomén odstrašení z americké vojenské síly tu zatím dostatečně nefunguje, proto logicky není možné ani zpočátku rezignovat na jednání.

Optimismus vzbuzuje, že se na občanském principu aktivizovala zejména mládež toužící žít jinak. To signalizuje společenský pohyb, snahu po změně politického uspořádání. Slavoj Žižek však upozornil [28] na rozdílný výklad událostí v Teheránu. Jedni vidí v demonstracích vyvrcholení prozápadního „reformistického“ hnutí jako „barevných revolucí na Ukrajině a v Gruzii“, vnímají to jako sekulární vzpouru proti Chomejního revoluci z roku 1979, první krok k liberálně demokratickému Íránu zbaveného muslimského fundamentalismu. Jiní si myslí, že Ahmadinežád ve volbách skutečně zvítězil. Musáviho jako příslušníka klerikálního establishmentu souhlasícího s jaderným programem podporuje většinou jen mládež rodičů ze střední třídy a země má tudíž takového

islamistického populistického prezidenta, jakého si zaslouží. Objevují se názory, že pro vládu sekulární levice ještě nenastal čas a vlastně se jen opakuje situace roku 1953, kdy byl za podpory Západu svržen legitimně zvolený předseda vlády Mosaddek. [29] Rozhodující je, že namísto obvyklé 55 % účasti se k urnám dostavilo 85 % voličů, což svědčí o nespokojenosti a protestním hlasování. Žižek soudí, že jde „o lidovou revoluci zrazených přívrženců Chomejního revoluce“. Reformistou opravdu je jen Karrúbí. [30] Ten ale 19. 12. 2009 zemřel. Pohřeb doprovázely demonstrace, dokonce i provládní.

Veřejné mínění ve světě znepokojilo, když vyšlo najevo, že odpůrci režimu po nepokojích byli mučeni až k smrti (pěťadvacetiletý Mohsen Rúholamíní, syn poradce jednoho z kandidátů v prezidentských volbách), aby se zjevně účelově přiznali ke spojení s cizinou, což nechvalně připomíná praktiky komunistických procesů. Postup Ahmádinežádova režimu se setkal s odporem i konzervativních islamistů.

Vážným problémem je i postoj Izraele k vývoji v Íránu. Izraelská armáda nakoupila stroje AWACS a netají se tím, že jaderné vyzbrojení Íránu nedopustí; připravuje k tomu nejen letecký úder, ale i nasazením tří ponorek německé výroby s jadernými hlavicemi. Teherán ve vystoupení vrchního velitele íránských revolučních gard Mohammada Ali Džafarího v televizi al-Alam pohrozil Izraeli v případě útoku na A-zařízení odvetou. [31]

Američané sledují tuto situaci se znepokojením. Ministr obrany Robert Gates jednal v Jeruzalémě o jaderném sporu s Teheránem a prohlásil, že USA nabídlý Íránu o tomto problému jednání a očekávají příslušnou íránskou odpověď. V opačném případě hrozí větší sankce než dosavadní. Izraelský ministr obrany Ehud Barak zopakoval izraelské stanovisko, že jeho země nevyklučuje vojenské řešení sporu. [32] Proti tomu se postavil americký politolog a bývalý prezidentský poradce Zbigniew Brzezinski. [33]

Vliv USA a Evropy na vývoj v Íránu však není jednoduchý. Írán je skutečně regionální mocností, stále toto své postavení posiluje a na sankční ekonomické tlaky zareagoval posílením vztahů s Čínou, Japonskem a Jižní Koreou. Obchodní vztahy se postupně přesouvají ze Západu na východ. [34] Obamu čeká i jiný problém. Na jedné straně sice může být spokojen s vývojem v Iráku, na druhé straně irácký premiér Núrí Kámil al-Málíkí chce vybudovat silný a jednotný Irák a není již tajemstvím, že zároveň usiluje o sblížení s Íránem, což mj. potvrdil zásahem irácké armády proti íránským disidentům z hnutí Lidových mudžáhidů, kteří kdysi bojovali po boku Saddáma Husajna proti Íránu. [35]

Vliv na situaci v Íránu může mít Německo, [36] které zajišťuje třetinu íránského dovozu z Evropy. I když to činí pouze 0,6 % německého zahraničního obchodu, dvě třetiny íránských podniků je vybaveno německými stroji a technologiemi. Mají tu zastoupení např. německé firmy Siemens, BASF, Bayer, Linde ad. Německé sankce by tedy Írán citelně zasáhly.

To, že Írán bude dříve nebo později vlastnit jaderné zbraně je reálné. Německá Spolková zpravodajská služba (BND) [37] dokonce varuje, že je může mít do šesti měsíců a otestovat si je. Uvedl to na svých internetových stránkách časopis Stern. Teherán podle něho v současnosti intenzivně pracuje na výrobě raketových nosičů, na čemž se podle Sternu podílejí i německé firmy. „Když budou chtít, mohou jadernou bombu odpálit do půl roku,“ tvrdí specialisté BND. [38] Předpokládají, že Íránci provedou test v podzemí podobně jako Severní Korea. „Tomu by před pár lety nikdo nevěřil,“ komentoval tuto informaci jeden z expertů německé rozvědky.

Podle Mezinárodní agentury pro atomovou energii (MAAE) instalovali Íránci v jaderné elektrárně Natanz přes 7000 centrifug, z nichž na počátku června bylo funkčních 4920. Pomocí nich podle MAAE obohatili 1,3 tuny uranu, což podle Sternu vystačí pro dvě bomby. Dosud se uvádělo, že počet odstředivek na produkci potřebného množství vysoce obohaceného uranu pro výrobu jaderné zbraně nestačí. Tvrdilo se, že je jich potřeba cca 20 000.

28. 9. 2009 Írán při vojenském cvičení testoval rakety dlouhého a středního doletu Šahab-2 a Šahab-3 s dosahem nejen na Izrael, ale i na jihovýchodní Evropu; Íránci uvádějí, že rakety dlouhého doletu jsou schopny zasáhnout cíl ve vzdálenosti 2000 km, experti uvádějí 1300 km. Írán vyzkoušel i rakety krátkého doletu Fateh-110, Tondar-69 a Zelza. 16. 12. 2009 vyzkoušel Írán raketu Sadil-2 údajně opět s doletem 2000 km. Experti ji považují za zatím nejdokonalejší.

Po sedmistranném jednání Íránu se stálými členy Rady bezpečnosti OSN (USA, Rusko, Francie, Velká Británie, Čína) a Německem o jaderné problematice 1. 10. 2009 v Ženevě, Spojené státy jednaly s Íránem i samostatně, a to na vysoké úrovni, po třiceti letech. Při jednání bylo dohodnuto, že Írán bude spolupracovat bez prodlení s Mezinárodní agenturou pro atomovou energii a zpřístupní nově budovaný jaderný provoz.

Předpokládá se i jednání na úrovni summitu. Rozhodujícím průlomem je, že Američanům se po rozhodnutí nebudovat protiraketovou základnu ve střední Evropě podařilo přesvědčit Rusko, aby Írán nepodporovalo. Konkrétním výsledkem je rozhodnutí, že Írán již nebude samostatně obohacovat uran na povolených 19,75 %, ale bude to pro něj zajišťovat právě Rusko a uran bude dovážěn z Francie. Írán však s přijetím rozhodnutí váhal, a na konec s ním nesouhlasil. Rusové jako v odvetu vyšli vstříc Američanům a odložili předání antiraket S-300. Írán se znovu vydal na nebezpečnou cestu, jeho vláda rozhodla vybudovat dalších deset závodů neobohacování uranu.

Nový americký přístup se v USA nesetkává s podporou. Např. expert na Blízký východ Michael Leeden napsal: „S Íránem vedeme rozhovory třicet let. Nabízeli jsme pomoc, zbraně a porozumění. Írán žádal zachování zbrojních dodávek ze šáhovy éry, mlčení o porušování lidských práv a vydávání ‚kriminálnků‘, kteří uprchli do Spojených států. Skončilo to obsazením americké ambasády v Teheránu.“ [39] Také Robert Kagan z Carnegieho nadace je skeptický: „Zapomeňte na rakety s jadernými pumami, cílem musí být změna režimu... Mnohem méně bychom se museli bát jaderné zbraně v rukou demokratického systému...“ [40]

Koncem roku 2009 bylo zřejmé, že zejména Spojeným státům a Izraeli, ale i Rusku začala v hodnocení situace v Íránu docházet trpělivost. Rozhodující zejména bylo odmítnutí smlouvy o obohacování uranu. Proto se podle slibu prezidenta Medveděva připojilo k sankcím proti Íránu i Rusko. Barack Obama na jednání Íránu reagoval 20. 11. 2009 na společné tiskové konferenci s jihokorejským prezidentem I Mjong-bakem, v níž naznačil, že tím Teheránu hrozí nové mezinárodní sankce.

Protiraketová obrana

Napsalo se o ní již mnoho. Nemá cenu se k ní vracet od samého počátku, ale jen v souvislosti s Obamovým prezidentstvím. K minulosti jen jednu větu. Vyslovil ji profesor Lukeš, stálý spolupracovník Radiožurnálu Českého rozhlasu, který žije ve Spojených státech: „Spojené státy nikdy opravdu protiraketovou obranou nechtěly.“ [41] Michael

Braun k této věci řekl: „Žádné rozhodnutí dosud nepadlo a Obama je člověk, který chce o všem jednat se všemi, kterých se to může týkat. Velmi proto záleží na postoji Ruska...

Každopádně existují náznaky, že by Spojené státy mohly být svolné k tomu, aby protiraketový deštník zrušily nebo nějakým způsobem změnily. Teď je však potřeba počkat, jestli se Rusko rozhodne spolupracovat se Spojenými státy a začne vyvíjet společný tlak na Írán, aby upustil od svého jaderného programu. Ti dva ale mají další témata, která chtějí projednávat. Spojené státy například potřebují Rusko k tomu, aby si vytvořily snadnější přístup do Afghánistánu. Rusko má velký vliv na středoasijské země a může v tom Americe pomoci.“ [42]

A pokud jde o jeho vlastní názor, byl stejně tak otevřený a měl pravdu: „Nebyl to šťastný projekt. Bushova administrativa o něm nejednala se zeměmi, které by proti němu mohly něco mít, mezi něž patří právě Rusko. Washington o radaru a raketovém silu jednal skutečně jen s vládami Česka a Polska a vůbec do rozhovorů nezahrnul žádné další evropské země. Neohlížel se ani na ostatní členy NATO a další spojence USA. Z toho a z dalších důvodů si myslím, že Obama a jeho administrativa mají o protiraketovém deštníku v té podobě, jak byl dosud plánován, mnoho pochybností. V případě, že USA od projektu skutečně ustoupí, narazí pravděpodobně na rozhořčenou reakci české vlády. Je to však důležité mimo jiné i pro vztahy s Evropany. Některé vlády jsou proti tomuto projektu, občané mnohých států také, včetně veřejného mínění v České republice. Protiraketový štít ve skutečnosti zaměstnává celou Evropu. Já samozřejmě nejsem Obamův poradce, takže nemohu vědět, jaká rozhodnutí na konec udělá. Ale podle mého, jestli Obama chce zlepšovat vztahy s Evropou, jestli s ní chce spolupracovat na řešení dalších problémů na mezinárodněpolitické scéně, tak nemůže prosazovat politiku, která by pro Evropu byla kontroverzní. To by byl případ právě protiraketového štítu.“ [43]

Již při jednání Obamy v Moskvě 6. 7. 2009 Medvěděv upozornil, že smlouvu o redukci útočných strategických jaderných zbraních podmiňuje kompromisem o plánované americké raketové obraně v Evropě. Bylo dosaženo dohody, aby se útočné zbraně posuzovaly společně s obrannými. [44] Má to svou logiku, proti níž lze dost těžko něco namítat, protože jaderné odzbrojení, v němž jde i o nosiče, je skutečně objektivně od protiraketové obrany těžko odlučitelné.

Na druhé straně nebylo možné nerespektovat, že američtí senátoři potřebu výstavby amerického radiolokátoru na našem území podporovali. Při schvalování zákona o vojenském rozpočtu připojili dva dodatky, a to že dohoda s Ruskem o jaderném odzbrojení nesmí omezit protiraketovou obranu, a že nadále souhlasí s výstavbou radiolokátoru v Brdech. V téže době ve Sněmovně reprezentantů promluvil náměstek amerického ministra obrany Alexander Wershow, který řekl, že USA zvažují i jiné varianty protiraketového štítu v Evropě i mimo dosavadní plán na vybudování jeho součástí v Polsku a v České republice. Nespojoval to však s odporem Ruska: „Naše závěry budou založeny výhradně na hrozbě přicházející z Íránu, na efektivnosti tohoto systému a jeho ceně.“ [45] Zároveň připustil, že výstavba radiolokátoru se nemusí realizovat vůbec.

Rozhodující bude výsledek analýzy bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik, zvláště pokud jde v našem prostoru o íránský jaderný potenciál. Musí se brát v úvahu i jaderný potenciál Izraele, který podle neoficiálních údajů vlastní 80 jaderných hlavic. Jinak a přesněji řečeno: lze předpokládat, že v případě jaderné hrozby Izrael s předstihem zaútočí preventivně.

V poslední době se neoficiálně diskutuje i o potenciálním členství Izraele v Severoatlantické alianci. Pokud by k něčemu takovému neobvyklému došlo, zatím převažuje mínění, které nej přesněji prezentoval bývalý ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg, [46] že podmínkou přijetí Izraele je především překonání napětí v tomto teritoriu a přijetí většího počtu členů na tomto kontinentu; rozhodující pro dislokaci americké protiraketové obrany ve střední Evropě je situace v Íránu. Schwarzenberg tak reagoval na oznámení firmy Boeing, která ve snaze zůstat za všech okolností ve hře oznámila, že plánuje do roku 2015 připravit mobilní protiraketový štít, tj. systém odpalovacích ramp pro pozemní střely k ničení nepřátelských hlavic v nejvyšších fázích letu, [47] který by měl nahradit stacionární střely v sílech plánované v Polsku.

Přiblížení o dislokaci radiolokátoru na našem území radikálně změnila Obamova administrativa na základě nově zpracované analýzy týmem Standfordovy univerzity. Prezident Obama konec tohoto projektu oznámil telefonickým rozhovorem s premiérem Janem Fischerem. Dosavadní záměr má být nahrazen novým konceptem preferujícím obranu proti střelám krátkého a středního doletu. Reakce na Obamovo rozhodnutí byly v ČR rozdílné. Zastánci dislokace jej přijali s pochopením, ale nesouhlasně, odpůrci se zadostiučiněním. Pravicoví politici a komentátoři se domnívají, že Češi tím přišli o exkluzivitu. O tu jsme usilovali i pokud šlo o vstup do NATO a EU, ale nelze tvrdit, že by nám to prospělo. Ve Spojených státech se proti záměru zrušit protiraketovou základnu ve střední Evropě postavili republikáni, kteří kritizují, že tento krok oslabuje důvěryhodnost USA.

Rusko po kladných reakcích prezidenta Medvěděva i premiéra Putina zrušilo rozhodnutí vybudovat raketovou základnu v Kaliningradské oblasti a hodlá zrušit i další odvetná opatření, pokud Spojené státy přijdou se vstřícnými kroky, např. zruší zákaz vývozu moderních technologií do Ruska či členství ve Světové obchodní organizaci. Obamovo rozhodnutí ocenili i britský premiér Gordon Brown, stejně tak francouzský prezident Nicolas Sarkozy. Generální tajemník Aliance Anders Fogh Rasmussen vyzval na tiskové konferenci Rusko ke spolupráci na společném americkém, ruském a aliančním protiraketovém systému; Rusko na výzvu odpovědělo kladně.

Jak prohlásila ministryně zahraničních věcí USA Hillary Clintonová, při realizaci nového konceptu má být ČR jedním z prvních kandidátů na umístění střel SM-3 jako páteře nového Obamova záměru. Bylo to i obsahem jednání českého ministra obrany Martina Bartáka s americkým protějškem Robertem Gatesem a místopředsedy vlády a ministra zahraničních věcí Jana Kohouta s Hillary Clintonovou. Tento záměr, jakkoli je jistou omluvou zastáncům dislokace radiolokátoru u nás, se však může setkat s odporem české levice, která zdůrazňuje nutnost jednat o protiraketové obraně v rámci Aliance, s vědomím Evropské unie a informováním Ruska. Vážná situace nastala v okamžiku, kdy ruský velvyslanec při Alianci Dmitrij Rogozin požadoval: „Aliance nám musí přiznat naši sféru odpovědnosti.“ To neznámá nic jiného než sféru vlivu.

Se zajímavými názory na Obamovo rozhodnutí se můžeme setkat u některých vlivných osobností. Fareed Zakaria o něm píše: „Správná věc ze správných důvodů, ale špatným způsobem.“ [48] Uvádí, že protiraketová obrana již stála 150 miliard USD, více než projekt mise Apollo na Měsíc. Odvolává se i na experta na jaderné zbraně Josepha Cirincioneho, který se domnívá, že hrozba použití balistických střel klesá. Připojuje se k názoru Zbigniewa Brzezinského, že způsob předání rozhodnutí polskou a českou vládou ponížil a zčásti se připojuje i k jeho obavám z Ruska. Oba však se stavějí proti

vyzbrojování Chávezova režimu Ruskem. Obavy z Ruska prezentuje i Ronald D. Asmus: „Poláci a Češi brali plán Bushovy administrativy nikoli kvůli íránským raketám, ale proto, že ztráceli důvěru v NATO.“ [49] Také Roger Cohen [50] se domnívá, že obavy z Ruska nejsou ve střední Evropě jen reliktem studené války a poukazuje na rusko-gruzínský konflikt. I on doporučuje orientovat se na silné NATO a soustředit se na obranu proti biologickým zbraním, kybernetickým útokům a energetickou bezpečnost.

Barack Obama se nakonec rozhodl vyslat do České republiky viceprezidenta Josepha Bidena. Ministryně zahraničních věcí Hillary Clintonová jednala o protiraketové obraně s ruským ministrem zahraničních věcí Sergejem Lavrovem. Objevila se tu dokonce nepřítliš přesvědčivá úvaha, že protiraketový štít budou budovat společně. Jednalo se tu nepřítliš úspěšně také o Írán. Ve stejnou dobu 12. 10. 2009 promluvil na pražském Fóru 2000 izraelský ministr obrany Ehud Barak, který řekl, že s Íránem pohnou jen sankce.

Nový koncept protiraketového štítu se považuje za lepší než předcházející. Značná část médií prezentovala tuto návštěvu po Obamově rozhodnutí odstoupit od výstavby americké protiraketové základny ve střední Evropě jako usmířovací. Mohli jsme například číst i novinový titulek v jednom deníku pod názvem Hillary si usmířuje Čechy. Pokud by si měla Clintonová eventuálně s Bidenem usmířovat nějaké Čechy, tak nejspíš ty politiky a nanejvýš čtvrtinu občanů, kteří dislokaci radiolokátoru na našem území podporovali. Dvě třetiny Čechů tento záměr odmítaly, takže se usmířovat nemusejí, naopak Obamovo rozhodnutí přijaly kladně. Bylo také stále zřejmější, proč se tak všechno stalo. Bezprostředně po sedmistranném jednání Íránu se stálými členy Rady bezpečnosti OSN (USA, Rusko, Čína, Velká Británie, Francie) a Německem v Ženevě jsme se dozvěděli, že Írán za americký ústupek v protiraketové obraně ztratil podporu Ruska. Íránským představitelům poté nezbyde než souhlasit s tím, že jeho jaderný výzkum bude pod větší kontrolou.

Viceprezident Joseph Biden při své návštěvě v Praze 23. 10. 2009 však spíše než by se omlouval za zrušení dislokace radiolokátoru a prosazoval nový koncept protiraketového štítu, připravoval půdu pro japonsko-americký Westinghouse, aby se mohl podílet na dostavbě jaderné elektrárny v Temelíně. Do jisté míry tím znejistil politickou scénu a zvláště novináře, se kterými se stejně jako Barack Obama při své návštěvě nesetkal.

Vztahy Spojené státy – Rusko

Barack Obama zřejmě nemůže mnohé své problémy – zvláště konflikt v Afghánistánu, boj proti terorismu, jaderné odzbrojení, protiraketovou obranu a energetickou bezpečnost, ale zčásti i vztahy s Čínou, Íránem, Pákistánem, Severní Koreou a Kubou – účinně řešit bez užší spolupráce s Ruskem. Ta je na programu a bylo dosaženo prvních úspěchů (např. vojenské zásobování Afghánistánu přes ruské území), další přijdou na řadu dříve nebo později (jaderné odzbrojení). O resetování vzájemných vztahů mluvil záhy po nástupu Obamovy administrativy viceprezident Joseph Biden v Ženevě a tento záměr potvrdila i ministryně zahraničních věcí Clintonová.

Obama při červencové návštěvě Moskvy otevřeně hovořil o „partnerství se silným, mírovým a prosperujícím Ruskem“ a že to „musí být víc než nový začátek mezi Kremlem a Bílým domem“. Analyzujeme-li současný stav vzájemných vztahů těchto dvou zemí, určitě je sblížíže zájem nešířit zbraně hromadného ničení, snižovat zvláště

jaderný potenciál, boj proti terorismu, rozšířit vzájemný obchod a obnovit i vojenskou spolupráci, zvláště v konfliktu s Afghánistánem.

Nelze zároveň zamlčet rozdílné postoje k budování americké protiraketové obrany ve střední Evropě, k záměru přijmout do Severoatlantické aliance po pobaltských zemích i Ukrajinu a Gruzii, k uznání Jižní Osetie a Abcházie po rusko-gruzínském konfliktu, stejně tak rozdílné názory na demokracii, svobodná média, právní zajištění podnikání v Rusku a na druhé straně si nevšímat nedůvěry Rusů k americkému světovému vůdcovství a vedení ozbrojených konfliktů. Nelze však nezaznamenat, že po rusko-gruzínském konfliktu byly znovu obnoveny vztahy mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskem, což jistě neproběhlo bez souhlasu Američanů. I ve vztahu ke Gruzii je možné zaznamenat jistý posun. V souvislosti s návštěvou amerického viceprezidenta Josepha Bidena v Tbilisi gruzínský prezident Michail Saakašvili očekával příslib vojenské pomoci ve formě dodávky protitankových a protiletadlových zbraní, ale nepochodil. [51]

Postřehnutelná míra nedůvěry se u Obamy ve srovnání s Dmitrijem Medvěděvem projevila ve vztahu k Vladimíru Putinovi; nejenže předem o ruském premiérovi řekl, že „stojí jednou nohou v období studené války“, ale i po dvouhodinové snídani s ním o něm poznamenal, že „je tvrdý, chytrý, bystrý, zcela nesentimentální a velmi pragmatický“ a nezapomněl dodat, že ho „formovala léta studené války“. [52] Na otázku novinářů, kdo vlastně vládne v Rusku, diplomaticky řekl, že „Medvěděv je prezident a Putin premiér“. Ale i tady Obamu přelstil Freudův komplex, když o Putinovi najednou začal mluvit jako o prezidentovi a nic nezachránilo, že se bleskově opravil.

I když mnohé zprávy o mezinárodní politice je nutné brát opatrně, mnohdy slouží spíše jako jakýsi zkušební balónek, přesto není možné nezaznamenat některé až překvapivé zprávy jako např. projev náměstka ministryně zahraničí USA Philipa Gordona 28. 7. 2009 v americkém Kongresu, kde řekl: „Jestliže Rusko splní kritéria, bude schopné podílet se na všeobecné bezpečnosti a bude-li v Alianci panovat shoda, pak by nemělo být vylučováno.“ [53] I když v tomto citátu je mnoho kondicionálů, svědčí to o skutečnosti, že vláda prezidenta Baracka Obamy dokonce nevylučuje možnost případného vstupu Ruska do NATO. [54] Přinejmenším to může sloužit jako argument, že Aliance není pro Rusko hrozbou. Není ovšem lehké identifikovat, koho Spojené státy považují za největší bezpečnostní hrozbu. 17. září 2009 ředitel pro tajné služby (DNI - Director of National Intelligence) Dennis Blair, který koordinuje civilní i vojenské špiónážní i kontrašpiónážní složky v Obamově administrativě, odhalil, že USA vydávají na tajné služby 75 miliard dolarů ročně. Blair také prozradil, které státy považují USA za největší hrozbu pro své zájmy. Jde o Čínu a Rusko. Teprve za nimi následují státy považované za bezpečnostní hrozby jako Severní Korea a Írán.

Rozhodující v této etapě je nová smlouva Rusko – USA o jaderném odzbrojení. Ta stará přestala platit 5. prosince 2009. Nová je připravena.

Vztahy Spojené státy – Čína

Již v únoru 2009 státní tajemnice Hillary Clintonová při své návštěvě v Soulu vymezila americký přístup k formující se nové supervelmoci: „Washington dál bude vyvíjet tlak na Čínu v otázce lidských práv, ale nebude tím komplikovat řešení finanční krize, klimatických změn či bezpečnosti.“ Je to v souladu s tím, co řekl obecněji Barack Obama na setkání s předsedou ČLR Chu Ťin-chaem v dubnu 2009 v Londýně:

„Americko-čínské vztahy patří mezi nejdůležitější dvoustranné vztahy ve světě a budou se stále upevňovat.“

Zbigniew Brzezinski doporučil, aby se Čína stala strategickým partnerem USA, protože ve vzájemném spojení mohou lépe ovlivňovat a ovládat světové dění. Prognostické studie všeobecně usuzují, že v reálné budoucnosti budou světový vývoj usměrňovat především USA a Čína. V polovině roku 2009 Obama řekl: „Vztahy mezi USA a Čínou budou utvářet 21. století. Současná krize jasně ukázala, že rozhodnutí učiněná uvnitř našich hranic se odrážejí ve světové ekonomice. Proto musíme zůstat zavázáni k silné bilaterální a multilaterální koordinaci.“ [55]

Hovoří se o tom, že USA a Čína by měly vytvořit supervelmocenské uskupení G2; tak jejich společná jednání označují i americká média. Čína je členem G4 (BRIC) a G20, ne ve srovnání s Ruskem v G8, proto se uvažuje o G10 s Čínou a Indií. Z G2 má obavy i Evropa. To je i důvod, proč padají návrhy na G4 (USA, EU, Čína, Japonsko) nebo G3 (bez Japonska). Je otázkou, jak by s tím bylo spokojeno Rusko. Britský ministr zahraničí David Miliband, o němž se uvažovalo jako o budoucím ministru zahraničních věcí Evropské unie, ve svém vystoupení v Mezinárodním institutu pro strategická studia (IISS) prohlásil: „Máme před sebou jednoduchou volbu: spolupracovat a učinit z EU lídra ve světové politice, nebo se stát diváky světa řízeného skupinou G2.“ [56]

Američané si jsou vědomi, že stabilita dolaru podstatně závisí na rozhodování čínské vlády, která má k dispozici 2,1 bilionu USD, z čehož údajně téměř dvě třetiny představují cenné papíry americké vlády, podle jiných údajů je to jen 800 milionů USD. Podobně i Čína ve vlastním zájmu nechce ohrožovat hodnotu dolaru, i když zároveň začíná internacionalizovat svou měnu, tj. obchodovat v jüanu (např. s Indonésií, Afghánistánem a Argentinou), a tím diverzifikovat systém rezervních měn (v roce 2012 chce Čína polovinu zahraničního obchodu realizovat ve vlastní měně). Svým způsobem obě tyto velmoci existují v šachu vzájemného strachu. To je nutí i vzájemně spolupracovat v oblasti energetické bezpečnosti, protože obě země jsou závislé na dovozu.

Bylo proto logické, že spíše dříve než později zamíří Obama i do Číny. Stalo se tak 15.-16. 11. (Šanghaj) a 16.-17. 11. 2009 (Peking), [57] když předtím navštívil Japonsko a Singapur a poté Soul. Dal tím najevo, že Asie je v centru americké politiky a je pro vyrovnanější globální růst. Již v tokijském projevu Obama řekl, že Spojené státy vítají silnou Čínu. [58] To se nesetkalo s kladným postojem části našeho tisku. [59] Neznamená to podle Obamy oslabení vztahů se spojenci. Vyslovil se zároveň pro dodržování lidských práv. V této souvislosti se dostal do přímé konfrontace s barmským premiérem generálem Than Šweiem.

Obama tak pokračuje v politice George Bushe staršího, která ve vztahu k Číně nebyla ve srovnání s jinými problémy americké zahraniční a bezpečnostní politiky neúspěšná. Rozsah témat vzájemných vztahů se výrazně rozšiřuje. Do popředí se dostávají globální problémy. To signalizuje potřebu globálního strategického vládnutí jako kategorického imperativu současného světa. Je příznačné, že oba představitelé se shodli v boji proti terorismu a o Severní Koreji, neshodli v ekonomické problematice a otázce lidských práv a svobod.

Jistým problémem pro Spojené státy jsou vztahy Ruska s Čínou. Upozornil na to mj. zástupce ředitele Institutu USA a Kanady Ruské akademie věd Viktor Kremenjuk, jeden z významných ruských specialistů na vztahy s USA. V interview pro aktuálně.cz [60] řekl: „Když jsem se pokoušel analyzovat, proč se tak náhle Obama zaměřil na Rusko,

došel jsem k závěru, jestli hlavní příčinou není to, že se Moskva začala orientovat na Čínu.

Američané si uvědomili, že svou politikou napomáhali sblížení mezi Moskvou a Pekingem. A protože Čína je dnes druhou globální ekonomickou silou a Rusko disponuje významným jaderným potenciálem a zdroji surovin, v konečném důsledku by to mohlo vést k tomu, že by čelili silnému uskupení, které by nemohli nikdy zdolat. A proto se mohla, jak se domnívám, objevit myšlenka přehodnotit vztahy s Ruskem, aby tomu předešli.“

Těchto několik argumentů svědčí o přesunu těžiště americké politiky do asijského prostoru. Nelze ale vyloučit, že vzhledem k rozdílnosti politických systémů a z nich vyplývajících komplikací může podle některých prognostických studií roli Číny v příštích patnácti dvaceti letech převzít Indie.

Čína má klíčovou roli i ve vztazích USA a KLDR. [61] Pro Američany je úspěchem, že Severokorejci ztratili dosavadní čínskou podporu, stejně jako již dříve ruskou. Jakkoli nelze dost dobře předvídat reakce Kimovy mocenské garnitury, zajímavým signálem bylo, že v případě odsouzení dvou amerických novinářek ke dvanácti letům nucených prací se ještě před návštěvou amerického exprezidenta Billa Clintona v Pekingu předpokládalo, že jeho mise u severokorejského vládce bude úspěšná a novinářky budou osvobozeny. Nemluvě možná o dalších věcech, které mohly být dojednány, jakkoli se od toho Obamova administrativa distancovala, že jde o soukromou Clintonovu aktivitu a dementovala, že by prezident poslal severokorejskému prezidentovi osobní dopis, jak se spekulovalo v médiích.

Celá akce však spíše prospěla Kim Čon Ilovi: mohl se setkat s exprezidentem, více než tříhodinovým jednáním dokázal svou jistou vitalitu (pokud nebyl zastoupen dvojníkem, jak se stále spekuluje), možná dosáhl příslibu ekonomické pomoci i obnovení šestistranného jednání; zároveň se tím ale potvrdilo, že bez zahraniční pomoci má tato diktatura stále více na káhanku.

Potvrdila to i na začátku října 2009 návštěva čínského premiéra Wen Ťia-paa v Pchjongjangu, po níž jeho severokorejský protějšek Kim Čong Il prohlásil, že Severní Korea je připravena k jednání o jaderném programu. [62] Na druhé straně je sice pravda, že Severokorejci jsou závislí na Číně, která je zásobuje potravinami a elektrickou energií, na druhé straně Číňanům nic jiného nezbyvá, protože v případě hladomoru a blackoutu, by jejich zemi zaplavily milióny Severokorejců.

Při své východoasijské cestě Barack Obama na tiskové konferenci v Soulu vyjádřil americkou politiku vůči Severní Koreji zcela nově a radikálně: „Chceme se rozloučit s minulým modelem, kdy se Severní Korea chovala provokativně, pak projevila ochotu se k rozhovorům vrátit, chvíli jednala, aby posléze rozhovory opustila a domáhala se dalších ústupků, aniž kdy došlo ke skutečnému pokroku v zásadních otázkách. Poselství je jasné: Pokud je Severní Korea připravena podniknout konkrétní a nenávratné kroky k plnění svých závazků a ukončit svůj nukleární zbrojní program, Spojené státy budou podporovat ekonomickou pomoc a pomáhat jejímu plnému začlenění do společenství národů.“

Čína a ještě více Rusko mají vliv Kubu. I ve vztazích USA došlo k uvolnění. Rodiny exulantů se mohou navštěvovat se svými příbuznými. Došlo k něčemu dříve těžko představitelnému, že bez pozornosti světové veřejnosti proběhlo na Kubě společné americko-kubánské vojenské cvičení. Co je možné za Raula Castra, těžko by bylo uskutečnitelné

za Fidela a za prezidentů Bushů a Clintona. Strategii cesty Číny k supervelmocenskému postavení nejlépe definoval bývalý šéf americké CIA pro Asii James Liley: „Hlavním cílem Číny je stát se znovu prvořadou světovou mocností, vyhrát tuto válku, aniž by ztratila jediného muže, aniž by vystřelila.“ [63]

Málokdo o tom nyní pochybuje.

Závěr

První Obamův rok v Bílém domě svědčí o tom, že americká vnitřní a zahraniční politika je stejně jako mateřská letadlová loď sice málem nepotopitelná, ale zároveň těžko ovladatelná. V Obamově případě zvláště proto, že jeho prezidentství je v USA na začátku historicky skutečně nové éry – post-etnické společnosti, k níž má americká společnost svými dějinami nejbližší. Je to zásluhou Obamy samotného i na tento krok v daném momentě připravené americké společnosti, která jej na tento post zatím nejspíš pokusně vyzdvihla a na tuto cestu se dala, jakkoli je nesnadná a nemusí se být úspěšná hned napoprvé. Už jen proto, že ještě před nedávnem byla nemyslitelná.

Podobně smýšlí i Michail Gorbačov, když napsal: „Pád berlínské zdi přinesl naději... – a zdá se, že lidstvu mezi prsty uniká šance zvládnout další významný skok vpřed... Klimatická krize je další zdí... a dnešní lídři nesmírně podceňují naléhavost a potenciálně katastrofický rozsah této mimořádné situace... Srovnání s dobou těsně před pádem berlínské zdi to bije do očí. Tak jako před 20 lety se střetáváme s ohrožením celosvětové bezpečnosti a samotné naší existence. S tím se žádný stát nemůže vypořádat sám... Před dvaceti lety klíčoví světoví lídři prokázali odhodlání. Postavili se čelem k opozici a nesmírnému tlaku a zeď padla. Zda se dnešní lídři zachovají stejně, to se teprve uvidí. Nepotřebujeme prorazit jen jedinou zeď, ale řadu zdí. Existuje zeď mezi státy, které jsou již industrializované, a těmi, které nechtějí, aby se jim bránilo v hospodářském rozvoji. Existuje zeď mezi těmi, kdo změnu klimatu zapříčinili, a těmi, kdo trpí jejími důsledky. Existuje zeď mezi těmi, kdo naslouchají vědeckým důkazům, a těmi, kdo se podvolují skrytým zájmům. A je tu i zeď mezi občany, kteří mění své chování a přejí si různé celosvětové úsilí, a lídry, kteří je prozatím nechávají na holičkách. Dovolte, abych evokoval požadavek, který vůči mně vznesl můj zesnulý přítel a soupeř prezident Ronald Reagan: Pane Obamo, pane Chu, pane Singhu a paní Merkelová a ostatní evropské lídři, ‚Strhněte tu zeď!‘. Vždyť toto je vaše zeď, váš určující okamžik.“ [64]

Barack Obama se musel pokusit změnit vnitřní i zahraniční politiku. Po spíše liberálním prezidentství Billa Clintona to bylo nutné především pro neokonzervativní orientaci George Bushe, v obou případech preferujících mesianistický intervencionismus. Z tří amerických strategií bylo možné volit už jen jeffersonovský [65] politický realismus. [66] Jakkoli představa rychle opustit wilsonovskou ideu celosvětového šíření demokracie [67] a vzhledem k vědomí či pocitu jisté výjimečnosti až vyvolenosti Američanů i světové vůdcovství bylo i pro něho těžko myslitelné. Dědictví nejen po Bushovi, ale i pro obecně přijímanou reflexi dosavadního hegemonistického historického vývoje USA a jejího supervelmocenského postavení nebylo možné radikálně jen tak opustit, určitě ne hned po nástupu moci. Nemohl a nevzdal se proto leadershipu, ani se nerozhodl např. skoncovat s konfliktem v Afghánistánu. Americký realismus je strategickou doktrínou, jejímž cílem je zachování liberálního způsobu života Američanů a nikoli maximalizace moci. [68]

Obama proto zjevně bude usilovat jen o to, aby kterákoli velmoc nemohla dosáhnout hegemonistického postavení v klíčových oblastech světa. To ho nutně povede k multilaterální politice, ke snaze podílet se v těchto klíčových oblastech na moci spolu s těmito velmocemi. Nejde tedy ani o světovou hegemonii, ani o izolacionismus, ale velmocenské partnerství. [69] Jedním z prvních plodů tohoto úsilí je rozhodnutí ze summitu G 20 25. září 2009 v Pittsburghu, kde se rozhodlo, že tento formát bude mít přednost před G 8.

Z hlediska bezpečnostní problematiky, kterou sledujeme, se zdá, že Barack Obama po Bushově období preemptivní prevence hledá novou rovnováhu mezi bezpečností a svobodou a mocí a svobodou, která neznamená podřízení jednoho principu druhému. A to i přesto, že slovník Obamova okolí místo *změny* začíná operovat *klidným přechodem* a *kontinuitou*. [70] Tato orientace je zřetelně multipolární a povede k mocenským přesunům. Např. Parag Khanna z New America Foundation předpokládá vznik tří hlavních hemisférických panregionů – zón ovládaných Amerikou, Evropou a Čínou, které stanoví ve svých oblastech pravidla, jimž se ostatní budou muset podřít. [71] Také Středisko bezpečnostní politiky CESES při FSV UK se zabývalo těmito mocenskými přesuny a došlo k podobným predikcím. [72]

Pokud jde o euroatlantické vztahy, jakkoli vyslovujeme kritické postoje k jednotlivým americkým politickým garniturám, máme-li se poučit z minulosti, neměly by být nikdy narušeny. Azar Aznar publikoval v roce 2007 v časopise Foreign Affairs studii pod názvem *Návrat autoritářských mocností*, v níž dokazuje, že „antidemokratické komunistické režimy padly jen kvůli vlastní neschopnosti přežít. Nekomunistické autoritářské mocnosti jako Japonsko a Německo rozmetaly vnější okolnosti a tlak, byly nuceny podrobit se demokratickým zásadám“. Zygmunt Bauman v již zmíněném rozhovoru k tomu říká: „Nátlak“, kterým se tu mluví, by nebyl možný, kdyby Spojené státy nedisponovaly takovou vojenskou a hospodářskou silou, tehdy neporovnatelnou s nikým na světě. Kdyby tato síla demokratické Evropě dvakrát nepřispěchala na pomoc, dějiny by se asi vyvíjely jinak a vy byste se mě dnes neptali na perspektivy triumfu globální demokracie.“ [73]

O složitosti Obamovy situace svědčí, že na konci prvního pololetí jeho vládnutí, tj. v červenci 2009, klesla jeho popularita ze 66 % na 55 %, což je ještě o procento méně, než měl George Bush mladší na začátku své prezidentské funkce. Obamova popularita ale klesala dále, v říjnu 2009 byla svými 53 % jen mírně nad polovinou, aby na konci listopadu 2009 padla pod ní. [74] V posledním půlstoletí je to u amerických prezidentů největší pokles důvěry. Na starém kontinentě je však Obamova podpora stále vysoká. Ve Francii se o něm kladně vyjadřuje 82 % dotázaných, v Německu 81 %, ve Velké Británii 72 %, v Itálii 83 % a ve Španělsku 79 %.

Již v tomto období vyšlo najevo, že Obamovým protikandidátem v příštích prezidentských volbách v roce 2012 by nemusel být znovu republikán McCain, ale jeho kandidující viceprezidentka Sarah Palinová, která se vzdala místa aljašské guvernérky 17 měsíců před ukončením mandátu, aby se mohla věnovat politice na centrální úrovni. Nyní se jako o příštím prezidentském kandidátovi hodně hovoří o generálovi Davidu Petrausovi.

Barack Obama dostal v roce 2009 Nobelovu cenu za mír. Reakce na tento počín by vydala na knihu. Připojíme-li se k těm, co ji americkému prezidentovi přáli, je to cena za naději.

Text byl zpracován v rámci výzkumného úkolu MSM 0021620841.

Poznámky k textu a literatura:

- [1] Medaili obdrželo šestnáct osobností, mj. fyzik Stephen Hawking, tenistka Billie Jean Kingová, první černošský herec oceněný Oscarem Sidney Poitier, posmrtně komunální politik a bojovník za práva gayů Harvey Milk, bývalá irská prezidentka a někdejší vysoká komisařka OSN pro lidská práva Mary Robinsonová, zpěvačka a tanečnice Chita Riverová a indiánský aktivista a spisovatel Joe Medicine Crow, který bojoval za druhé světové války a pod uniformou byl pomalován válečnými barvami. Medaili svobody udělil v roce 1945 tehdejší prezident Harry Truman jako ocenění za zásluhy civilistů za druhé světové války. V roce 1963 ji prezident John Kennedy začal udělovat znovu pod názvem Prezidentská medaile svobody jako ocenění za mimořádné činy. Je určena těm, kdo významným způsobem přispěli k bezpečnosti nebo prospěli národním zájmům USA, světovému míru či kultuře. Mezi dříve oceněnými nositeli je například B. B. King, Jan Pavel II. nebo Václav Havel.
- [2] RAŠEK, A. Úvaha nad Obamovou bezpečnostní politikou. *Vojenské rozhledy* 3/2009, s. 3. K článku Nad Obamovou bezpečnostní politikou k politice a k preemptivní bezpečnostní strategii administrativy George W. Bushe připojil PhDr. František Pavel Novotný tuto filozofickou poznámku: Proces globalizace posuzoval v r. 1998 český filozof Karel Kosík. Jeho podstatu označil za pohlcování a růst, v němž všechno ztrácí svébytnost a transformuje se na příslušensví ideologických systémů. Ideologie zastírají slovy o velkých ideách parciální zájmy některé části společnosti. Filozof měl představu blížící se globální krizi lidstva a kladl si otázku: Jak zachrání svět znicotňující integraci a glajchšaltující totalizaci? „Pouze tím, že se objeví jsoucno, které není zařaditelné, které se podmiňujícímu uspořádání vzpírá. Tím jsoucnem je člověk, který ví, kdo je. Postoj ryzí resistance dává člověku moc, aby se vzepel fatalitě fungujícího systému a dokázal svou nezařaditelnost.“ Vzorem takových lidí je už svým projevem na Hradčanském náměstí v Praze Barack Obama. Není ideolog, nýbrž je nositelem politické teorie, která objasňuje souhrn reálných dějinných zkušeností a snaží se je aplikovat na skutečnost. Svým příkladem ukazuje celému světu, že tragický osud připravovaný ideology lze odvrátit.
- [3] Slovník vydává každé čtyři roky profesorka lingvistiky Pamela Munroová se svými studenty. Zdroj CNN a ČTK 3. 8. 2009, www.ctk.cz.
- [4] Obama jak Brazílie. *Lidové noviny*, příloha Orientace, 31. 10. 2009, s. 23.
- [5] PEHE, J. Obama jako test. *Literární noviny* 36/2009, s. 3.
- [6] WOLFE, A. *The Future of Liberalism*. New York: nakladatelství Alfred A. Knoph, 2009. TANENHAUS, S. *The Death of Conservatism*. New York: nakladatelství Random House, 2009. KRUGMAN, P. *The Sciecnce of a Liberal*. New York: nakladatelství W. W. Norton and Co., 2007.
- [7] I klimatické změny mají bezpečnostní charakter a vedou k přehodnocení vojenských priorit. Pentagon si nechal zpracovat již druhou studii o strategických dopadech klimatických změn. Klimatické změny mj. vedou ke zvyšování nároků na vojenskou přepravu při humanitárních misích. Z teritoriálního hlediska je zhoršení klimatu rizikové zvláště v jižní a v jihovýchodní Asii, v subsaharské Africe a na tzv. severozápadní námořní cestě jako následek arktického tání. Zdroj: *International Herald Tribune* 21. 8. 2009.
- [8] Zdravotnická reforma naráží zejména na odpor soukromých pojišťovacích společností, farmaceutických firem a organizací lékařů, politicky na odpor republikánů i liberálnějších demokratů. Obamova administrativa však myslí reformu včetně dalších v sociální oblasti vážně: vyhlásila záměr postupně omezovat zbrojní výdaje ze současných 4,8 % na 3 % HDP. Tento přístup odpovídá Obamově rozpočtové strategii, která počítá nejen s růstem státních výdajů, ale i se změnou jejich struktury ve prospěch „sociálních funkcí“ (sociální politika, vzdělávání, zdravotnictví) na úkor „tradičních“ funkcí (obrana, vnitřní bezpečnost).
- [9] BBC, ČTK 3. 8. 2009, www.ctk.cz.
- [10] Např. Alexandr Vondra v Rozhovoru (*Cevrorevue* č. 7-8/2009, s. 7) k příčinám ústupu Obamovy administrativy od umístění americké protiraketové základny řekl: „.... zdá se, že USA pozvolna rezignují na svůj světový leadership.“
- [11] PATTEN, Ch. Project Syndicate 2009. In Jak dlouho vydrží Obamův úsměv. *MF Dnes*, 30. 7. 2009, s. A9.
- [12] KHOREL, T. Zbyl nám ještě vůbec nějaký střílný prach? *MF Dnes*, 30. 6. 2009, s. A9.
- [13] BALCAR, L. Dolar přežil, prozatím. *Literární noviny* 27/2009, s. 4.
- [14] CIA tajila protiteroristický projekt na pokyn Cheneyho. *Právo*, 13. 7. 2009, s. 14 (zdroj DPA); Zdroj v CIA: Lhát v Kongresu nařídil Cheney. *MF Dnes*, 13. 6. 2009, s. A5 (zdroj iDNES.cz).
- [15] Zdroj AP, ČTK, viz *MF Dnes*, 14. 6. 2009, CIA měla partu „mstitelů 11. září“, www.ctk.cz.
- [16] CNN 2. 9. 2009.
- [17] *New York Times*, 10. 9. 2009.

- [18] Británie má v Afghánistánu devět tisíc vojáků, Německo tři tisíce, Francie 3160, Itálie 2795, Polsko dva tisíce. USA tu má 62 tisíc vojáků.
- [19] *CNN* 21. 9. 2009.
- [20] Gorbačov v knize Přestavba a nové myšlení pro naši zemi a celý svět napsal: „Lidstvo si zasluhuje lepší úděl než být rukojmím jaderných hrůz a zoufalství. Je nutné změnit nynější mezinárodní situaci a vytvořit svět bez jaderných zbraní, bez násilí a nenávisti, bez strachu a podezřívavosti.“
- [21] BALCAR, L. Dlouhá cesta k bezjaderné planetě. *Literární noviny* 22/2009.
- [22] *Právo*: Obama nesleví ze štítu ani rozšíření NATO. *MF Dnes*: Studená válka, či nový začátek? *Lidové noviny*: Vzdá se Obama v Moskvě štítu?
- [23] Obama nesleví ze štítu ani rozšíření NATO. *Právo*, 4. 7. 2009, s. 10.
- [24] Divil bych se, kdyby v Moskvě nastal průlom. Rozhovor s předsedou amerického sněmovního podvýboru pro Evropu Robertem Weberem. *Právo*, 4. 7. 2009, s. 10.
- [25] Studená válka, či nový začátek? *MF Dnes*, 4. 7. 2009, s. A5.
- [26] Viktor Kremenjuk k tomu v interview pro *Novinky.cz* 12. 7. 2009 řekl: „Ta smlouva má jeden zajímavý aspekt. A tím je její název. Pokud jste si všiml, tak se nazývá smlouva o vojenské spolupráci. To je něco víc než jen transport do Afghánistánu.“ Zapojení Ruska do konfliktu však vylučuje: „Lidem v hlavách zůstává syndrom naší afghánské války, a pak by také mohlo dojít k negativní reakci na severním Kavkazu a v dalších islámských republikách, jako je například Baškirska nebo Tatarstán. A vůbec, nedej Bože, kdyby do Afghánistánu poslali například vojáky z Tatarstánu. Bojovat proti Talibánu v Afghánistánu Rusové nepůjdou.“
- [27] Zdroj ČTK 6. 7. 2009. www.ctk.cz.
- [28] Slavoj ŽIŽEK. Spadne kocour ze strmé stěny? *Literární noviny* 27/2009, s. 6. Převzato z www.verzo.uk.wordpress.com.
- [29] Mosaddek, Muhammad, iránský politik, předseda vlády, znárodnil iránské naftové prameny, zrušil všechny licence západních firem a vyvlastnil jejich majetek. Po převratu v r. 1955 v jehož pozadí stály Velká Británie a USA postaven před soud a odsouzen na tři roky do samovazby. V r. 1956 propuštěn. *Kdo je kdo ve 20. století*. Praha: Svoboda, 1967.
- [30] Dvojnásobný předseda parlamentu (madžlesu) Mahdí Karrúbí v letech 1990-1992 a 2000-2004 se jako jediný z prezidentských kandidátů otevřeně hlásí k reformátorům. Neustále zaujímal nesmiřitelné stanovisko k výsledku prezidentských voleb v Íránu. Mahdí Karrúbí, kritizoval Ahmadínežáda za jeho protiizraelskou rétoriku a popírání holocaustu. Podle něj tím prezident „prokázal službu“ Izraeli, napsal iránský reformistický server Aftab. „Tím, že Ahmadínežád připomněl téma holocaustu, přiměl svět, aby se postavil po bok Izraele,“ prohlásil Karrúbí na studentské konferenci na univerzitě v Nadžafábadu. A šel ještě dál – podle jeho slov jsou reformisté přesvědčeni, že „Palestinci a muslimové musí žít po boku křesťanů i Židů“. Karrúbí také uvítal americkou nabídku k dialogu, ale zároveň připomněl, že za celkovou politiku Íránu odpovídá jeho nejvyšší vůdce ajatolláh Chameneí. „Za mnoho současných problémů Íránu může Ahmadínežád, který považuje rezoluce OSN za cáry papíru,“ prohlásil reformista Karrúbí a vysvětlil studentům, že právě prezidentovo chování způsobilo izolaci Íránu. Reformisté se snaží získat hlasy hlavně mladých voličů, kteří se od Ahmadínežáda distancují.
- [31] ČTK 25. 7. 2009. www.ctk.cz.
- [32] USA čekají odpověď Íránu do podzimu. *Právo*, 28. 7. 2009, s. 8.
- [33] Brzezinski vyzval k zásahu proti izraelským strojům letícím k Íránu. *Právo*, 22. 9. 2007, s. 9.
- [34] V roce 2006 např. činila obchodní výměna mezi Íránem a Čínou 8 miliard USD, v roce 2008 již 35 miliard USD. Před pěti lety činil obchod s Evropou 65 miliard eur, v roce 2008 už jen 27 miliard eur.
- [35] Blíže viz BRTNICKÝ, M. Manévry iráckého premiéra. *Literární noviny* 33/2009, s. 6.
- [36] Blíže viz rozhovor s německým politologem Matthiasem Künztelem. *Lidové noviny* 26. 9. 2009, s. 11.
- [37] ČTK 16. 7. 2009. www.ctk.cz.
- [38] Íránu zatím podle BND chybějí funkční nosiče. Tamní režim údajně nyní intenzivně pracuje na raketách, které budou schopné dopravit jaderné hlavice i do Evropy. Komponenty i technologie pro jejich výrobu požívají prý Íránci po celém Západě včetně Německa. Hlavním nákupčím je podle Sternu asi padesátiletý Saíd Mohammad Hosejníán, který cestuje pod různými pseudonymy a řídí více než stovku krycích firem, jejichž linky vedou do Teheránu. Podle BND je Hosejníán jedním z nejhledanějších mužů na světě. Hamburský časopis tvrdí, že s Hosejníánem spolupracují i němečtí podnikatelé především „ze středních vrstev“. Riskují tak, že se dostanou do střetu s německým zákonem o zahraničním obchodě a kontrole válečných zbraní. Zbrojní obchod s Íránem i přísně omezují rezoluce Rady bezpečnosti OSN.
- [39] *Wall Street Journal* 1. 10. 2009.

- [40] *Washington Post* 30. 9. 2009.
- [41] Radiožurnál 3. 7. 2009.
- [42] **Michael Braun**. Doktorát z mezinárodních vztahů získal na University of Virginia v roce 1988. O euroatlantických vztazích publikoval několik knih. Věnuje se i problematice Evropské unie a německé politice. Zabývá se otázkami eurointegrace zemí střední a východní Evropy. Věnoval se výzkumu rozšiřování EU v programu německé agentury DAAD a byl ředitelem Asociace pro politické vědy ve státě Georgia. Dnes pracuje na Valdosta State University v institutu politických věd. Zdroj: *E 15*.
- [43] Zdroj *E15* 3. 7. 2009.
- [44] Medvěděv k tomu mj. řekl: „Nikdo neříká, že obrana proti balistickým raketám je škodlivá nebo představuje nebezpečí. Směřuje k řešení řady praktických úkolů. Problém je ve spojení raketové obrany a zájmů jiných zemí.“ Obama podotkl: „Na naší straně není žádný scénář, v němž by tento systém protiraketové obrany měl poskytnout jakoukoli obranu proti mocnému ruskému arzenálu.“ Je nadále patrné, že USA nespojují štít s novou odzbrojovací smlouvou, nýbrž pouze s hrozbou ze strany Íránu, Severní Koreje, případně dalších zemí. To bude možná jablkem sváru při dalších jednáních, kde bude třeba najít kompromis. Ten může být nalezen ve spolupráci při budování protiraketového systému. USA plánují příští rok globální bezpečnostní summit a Rusko by následně mohlo uspořádat vrcholné setkání. Zdroj ČTK 6. 7. 2009.
- [45] ČTK 30. 7. 2009. Viz též příznačné deníkové titulky: Washington: Radar můžeme postavit i jinde než v Česku. *Právo*, 31. 7. 2009, s. 14. USA: Radar v ČR být nemusí. *MF Dnes*, 31. 7. 2009, s. A7. www.ctk.cz.
- [46] *Otázky Václava Moravce* na ČT 1 12. 7. 2009.
- [47] Boeing předpokládá, že více než 21tunové antirakety by v případě potřeby mohly být do 24 hodin dopraveny letouny C-10 na kterékoli místo v Evropě a zde na mobilních 18 metrů dlouhých rampách připraveny k odpálení. Zatím je tento vyvíjený systém nejméně spolehlivý a zvláště velmi nákladný, takže ho postihly rozpočtové škrtky. Má však podporu ředitele Americké protiraketové agentury generála Patricka O'Reillyho. Pokud USA postaví štít v Evropě na střelách SM-3, Aegis či Thaad, musí si vlastní radar posílit podobně silným X-bandovým radarem, jako byl plánovaný v Brdech.
- [48] Návrat k realitě. *Newsweek* 15. 9. 2009.
- [49] Otřesená důvěra v Evropě. *Washington Post* 19. 9. 2009.
- [50] O polské úzkosti a NATO. *New York Times* 21. 9. 2009.
- [51] AP, ČTK 23. 7. 2009. www.ctk.cz.
- [52] Již citovaný Viktor Kremenjuk k tomu řekl: „Studenoválečný potenciál zůstává. Já se to někdy pokouším svým americkým kolegům vysvětlit. Říkám jim: Podívejte se, v roce 1995 jste se rozhodli rozšířit NATO, a tady následně nato vyhnali Kozyreva [Andrej Kozyrev, první ruský ministr zahraničí, považovaný za stoupence prozápadního kurzu, pozn. red.]. Demokratické síly tím dostaly silný úder. Proč? Protože je obvinili: Vy spolupracujete s Američany a Američané dělají takové věci. Pak přišel konflikt v Kosovu. A znovu, podívejte, co dělají vaši přátelé? A pak vyhnali i Jelcina. Je tedy možné říci, že na omezování demokracie v Rusku mělo, jako jeden z mnoha faktorů, vliv i chování Západu.“ Zdroj *Novinky.cz* 12. 7. 2009.
- [53] Viz příznačný titulek: Obamova vláda připouští vstup Ruska do NATO. *Právo*, 30. 6. 2009.
- [54] Konečně podobnou myšlenku vyslovil krátce před tím i ruský velvyslanec při NATO Dmitrij Rogozin a dodal: „Teď to nepocítujeme jako potřebu, ale nevylučujeme to v budoucnosti. Velmocí nevstupují do koalic, ony je vytvářejí. Rusko se za velmoc považuje.“ Tamtéž.
- [55] Barack Obama na zahájení fóra USA a Číny ve Washingtonu. Zdroj DPA, ČTK 27. 6. 2009 www.ctk.cz).
- [56] BBC 26. 10. 2009.
- [57] Zajímavé byly některé otázky, které si čínští studenti připravili na setkání s Obamou: Kdy konečně vrátíte Nové Mexiko Mexičanům? Co byste mi řekl o svém romantickém životě? Nechtěl byste být raději prezidentem Číny? Je pravda, co psala média, že chcete postoupit Kalifornii Číně? Prozradíte mi váš tajný jaderný kód? Umíte používat jídelní hůlky?
- [58] Barack Obama: „Vzestup silné, prosperující Číny může být zdrojem síly pro společenství národů.“ ČTK 15. 11. 2009. Obama se tu zároveň prohlásil za prvního tichomořského prezidenta USA.
- [59] Viz např. Kryžánek, L. „ObaMao“ přijel s prosíkem. *MF Dnes*, 16. 11. 2009, s. A8.
- [60] Aktuálně.cz 12. 7. 2009.
- [61] Je zajímavé, že i Rusko rozestavělo na Dálném východě své nové raketové systémy S-400 na obranu proti KLDK. Podle náčelníka generálního štábu Nikolaje Makarova nemají sloužit proti raketovým ohrožením, ale před následky nepovedených raketových zkoušek. V téže době ztroskotala severokorejská kosmická raketa.

- [62] ČTK 4. 10. 2009.
- [63] MRÁZEK, F. Čínský zárazk a kooperace z rozumu s Američany. *Právo*, 24. 9. 2009, s. 8.
- [64] GORBAČOV, M. Pád jen jedné zdi je málo. Jsou další. *MF Dnes*, 10. 11. 2009.
- [65] Jeffersonovci, vycházející z Prohlášení nezávislosti Thomase Jeffersona, pokládají za největší vnitřní hrozbu korupci, posilování centrální vládní moci a militarizaci společnosti; tuto potencialitu posiluje válčení spojené s omezováním občanských svobod, a proto jsou důrazně proti tzv. preventivním válkám. Jsou proto i proti wilsonovské ideji šíření demokracie ve světě, které je možné realizovat jen právě posílením vládní moci a deficitními možnostmi, protože je nad možností USA. Liberálně-konzervativní období vedlo podle nich k oslabení USA, kolapsu reputace, ekonomickým ztrátám a deficitnímu rozpočtu. To ostatní velmocí vede k vyššímu úsilí po dosažení rovnováhy moci.
- [66] Blíže viz HUSLMAN, J., MITCHELL, W. *The Godfather Doctrine: A Foreign Policy Parable*. Princeton: nakladatelství Princeton University Press, 2009.
- [67] Profesor Zygmunt Bauman v rozhovoru Bartłomiejem J. Kaskem řekl: „Uspořádání světa se změnilo. Prezident Bush prokázal zemím, které neznají demokracii z vlastní zkušenosti, medvědí službu. Upozornil na vojenskou i hospodářskou bezradnost hlavního „strážce“ demokracie, Spojených států. Dnes, během hospodářské krize, hledají Spojené státy pomoc u nedemokratické Číny a čím dál tím více se u ní zadlužují.“ Tygři rostoucí za mřížemi a vyhlídky demokracie. *Listy* 4/2009, s. 50.
- [68] LIND, M. *The American Way of Strategy*. Oxford-New York: nakladatelství Oxford University Press, 2006.
- [69] LIEVEN, A., HUSLMAN, J. *Ethical Realism: A Vision for America's Role in the World*. New York: nakladatelství Pantheon Books, 2006.
- [70] BAUMAN, Z. Co udělá Obama? *Literární noviny* 34/2009, s. 15. Převzato z The Eleven, Number 98, srpen 2009. Sagepub.com.
- [71] *Franfurter Hefte* 6/2009, s. 35-8.
- [72] Předpokládá se tato budoucí světová konfigurace: (i) Vytvoří se multipolárnější velmocenské uspořádání s vyrovnanější dominancí Spojených států, BRIC – zvláště Číny a Ruska, zčásti také Evropské unie a se silným postavením dalších regionálních mocností (Japonska, Indonésie, Íránu, Turecka, Jihoafrické unie, event. dalších). (ii) O supervelmocenské postavení budou Spojené státy soutěžit především s Čínou. (iii) Rusko bude vmanipulováno do situace, kdy se bude cítit ohroženo a pokusí se proto s Čínou a dalšími zeměmi sdruženými v rámci Šanghajské organizace spolupráce vytvořit novou vojenskou alianci. To může vést k nové bipolaritě, v pozitivním případě s vyrovnaným poměrem sil a ochotou ke spolupráci, v horším s přechodem ke studené válce. Nejpravděpodobnější prognóza je tato: Na začátku čtvrté dekády západní společenství ovládne Evropu až k ruským hranicím, celou Ameriku se silným postavením Brazílie v její latinské části a Afriku spolu s Austrálií, Novým Zélandem a Antarktidou, kdežto seskupení ŠOS v podstatě zbytek světa, tj. celou Asii a část Arktidy. Bipolární rozdělení světa se tak v roce 2030 stalo faktem. Tento vývoj však nebude trvat dlouho. Rusko si brzo uvědomí, že ve srovnání s Čínou hraje druhořadou roli, a proto se od svazku s Čínou v rámci ŠOS začne odpoutávat. A tak se s blížícím se rokem 2035 začne rodit tripolarita. Blíže viz BALABÁN, M., RAŠEK, A. a kol. Nezápadní aktéři světové bezpečnosti. Přípraveno k vydání v nakladatelství Karolinum v roce 2010.
- [73] Tygři rostoucí za mřížemi a vyhlídky demokracie. *Listy* 4/2009, s. 51.
- [74] První hodnotící články se u nás objevily již při prvním výročí zvolení Baracka Obamy do funkce. Byly převážně poznamenány politickými přístupy a až na výjimky nepřilíš přívětivé, např. NÍDR, T. Obama po roce: Lfbánky skončily. *MF Dnes*, 4. 11. 2009, s. A6; PLESNÍK, V. Obamův rok: víc vizí a slibů než výsledků. *Právo*, 4. 11. 2009, s. 12; DRAŽANOVÁ, A. Voliči vystavili Obamovi první vysvědčení: nic moc. *MF Dnes*, 5. 11. 2009, s. A8. DVOŘÁKOVÁ, V. Barack Obama rok poté. *Literární noviny* 45/2009, s. 8-9.